

Lucian Blaga und das deutsche Gymnasium im siebenbürgischen Mühlbach (1902–1906)

Adina-Lucia NISTOR

Doz. Dr.; Alexandru-Ioan-Cuza-Universität Iași/Jassy;

E-Mail: lnistor@uaic.ro

Abstract: The present study plans on highlighting aspects of completing the 4-year middle school term, which was in German, by the poet, writer, philosopher and playwright Lucian Blaga; more specifically aspects on following German schools in Blaga's family, his early school days, stories about the educator Roth and the teacher Hans Wolf, on the location of the building and the atmosphere in the school, on the contact with the German culture and language which subsequently marked his personality and his work. At the heart of this presentation lies the autobiographical writing "The chronicle and the song of the ages", published posthumously by "Editura Tineretului din București" ("The Youth's Publishing House from București") in 1965.

Key words: Lucian Blaga, "The chronicle and the song of the ages", the period of the German

1. Einleitung

Der Dichter, Schriftsteller und Philosoph Lucian Blaga wurde am 9. Mai 1895 in Lancrăm (Kreis Alba), einem Ort, der zwischen Mühlbach (rum. Sebeș) und der Kreishauptstadt Alba-Iulia (dt. Karlsburg) liegt, als Sohn der orthodoxen Pfarrereinfamilie Ana und Isidor Blaga geboren, wie er es poetisch selbst zu Beginn des *Hronicul și cântecul vârstelor* (übers. *Chronik und*

Lied der Lebenszeiten) andeutet: „Sat al meu, ce porți în nume / sunetele lacrimiei, / [...] în cea noapte te-am ales / ca prag de lume / și poteca patimei./ Spre tine cine m-a-ndrumat / [...] / în tine cine m-a chemat / fie binecuvântat, / sat de lacrimi fără leac.“¹

Das autobiografische Prosawerk über seine Kindheit und Jugend, *Hronicul și cântecul vârstelor*, ist posthum 1965 im Jugendverlag Bukarest erschienen und kannte seither zwei Neuauflagen: 1973 im Verlag Eminescu und 2018 im Verlag Humanitas, beide in Bukarest. Die Memoirenschriften, die von einer besonderen Melancholie durchzogen sind, beschreiben eine Zeit, die mit der Geburt des Autors beginnt und bis zum 8. Oktober 1919 reicht, dem Tag, an dem der Poet als junger Student in Wien seine Geliebte und künftige Ehefrau, Cornelia Brediceanu, wiedersieht.

Im Folgenden stütze ich mich auf das 2018 erschienene Originalwerk und auf die 1968 veröffentlichte deutsche Übersetzung Oskar Pastiors.²

2. Die Tradition deutscher Schulen

Auch in der Familie Blagas wurde es, wie bei anderen rumänischen Intellektuellen³, zur Tradition, die Kinder in deutsche Schulen einzuschreiben. Der gute Ruf dieser Schulen, die hohen Ansprüche, der Ordnungssinn und die hier herrschende Disziplin, die Kultur und die Sprache wie auch die besseren Be-

¹ Blaga, Lucian: *Hronicul și cântecul vârstelor*. Ausgabe von Dorli Blaga. București 2018, S. 11.

² Ebd. und Blaga, Lucian: *Chronik und Lied der Lebenszeiten*. Mit einem Vorwort von George Ivașcu, in der Übersetzung von Oskar Pastior. Bukarest 1968.

³ Kroner, Michael: Rumänischer Sprachunterricht und rumänische Schüler in den siebenbürgisch-sächsischen Schulen vor 1918. In: Kroner, Michael (Hg.): *Interferenzen*. Cluj-Napoca 1973, S. 141-165, hier S. 157.

rufschancen begründeten die Entscheidung. Blagas Großvater, Simion, der ebenfalls Pfarrer in Lancrăm war, sein Vater Isidor und sein Onkel Dionisie sowie alle seine Brüder haben das deutsche Gymnasium in Mühlbach besucht.

Cea mai apropiată școală medie, pe care împrejurările destul de vi-trege ne îngăduiau s-o urmăim, era de altfel gimnaziul sășesc din Sebeș. Toți frații mei au fost trecuți prin strunga îngustă a acestei școli, abateri s-a făcut numai cu mine, care mi-am frământat la Sebeș doar clasele primare.⁴

Dem Mühlbacher Gymnasium, das Lucian Blaga zwischen 1902–1906 besuchte, setzte er ein literarisches Denkmal:

Localul școlii făcea parte dintr-un splendid ansamblu de clădiri roase de vremuri. [...] Școala însăși era o zidire mai recentă de pe la mijlocul secolului XIX. Pe frontispiciu se citea ca pe-un pergament deschis, gata de a se aduna sul dacă ți-ar fi scăpat din mână, o inscripție cu litere mari: *Bildung ist Freiheit* („Cultura e libertate.“).⁵

3. Der Schulbeginn

Das Gefühl des Fremdseins und der Einsamkeit, das der Schüler anfangs hatte, da er sich so früh von seiner geborgenen Umgebung trennen musste, machten ihn zurückhaltend und scheu, doch ehrgeizig zugleich.

La 1. sept. 1902 eram la Sebeș, înscris din nou în clasa I. primară la școala germană. Punând piciorul în clădirea spațioasă mă învâlm în simțământ de însingurare, cu toate că Liciniu și Longin, cei doi frați imediat mai mari decât mine, erau și ei elevi la gimnaziul german din aceeași clădire, întâiul în clasa I, al doilea în clasa a III-a.

Mă văd în clasă. Simțeam în aer că va trebui să-mi chivernisesc altfel puterile decât până aici. În jurul meu numai copii necunoscuți. Vreo

⁴ Blaga (2018), S. 20.

⁵ Ebd., S. 57.

patruzeci. Se auzea exclusiv vorbă nemțească, cu toate că se găseau și o seamă de români printre acești pui de cetățeni cu apucături nedede și cu mișcări degajate, de făpturi urbane. Dar românii tăceau, purtând sub pleoape amintirea cătunelor lor și intimidatăi încă de toate cele ce vedeau.⁶

Blagas erster Schultag ist mit der Einnahme eines günstigen Sitzplatzes im Klassenraum verbunden. Sein vier Jahre älterer Bruder Liciniu, der auch Schüler des Gymnasiums war, begleitete ihn ins Klassenzimmer und setzte ihn in die vierte und letzte Bank, da laut interner Schulordnung die beiden ersten Bänke für die Sitzengebliebenen bestimmt waren. Nachdem sein noch älterer Bruder Longin vorbeikam, um nach dem Erstklässler nachzusehen, entschied er, Lucian ungerechterweise in die zweite Bank zu versetzen und den dort sitzenden Schüler in die letzte Bank zu zwingen:

Am avansat deci fără de nici un efort, ceea ce nu mi se păru lucru tocmai drept. Dislocarea pozițiilor avu loc sub ochii mei, dar nu am protestat, căci eram încredințat că așa se petrec lucrurile când ai frați mai mari la aceeași școală. Mă găseam acum ultimul în banca a doua, și parcă mă prețuiam eu însumi ceva mai mult decât adineaori. Știam încă mai demult că la școala nemțească domnește în jurul „locurilor“ un spirit de concurență. Ambiția fiecărui elev era să înainteze spre banca din frunte, căci poziția față de catedră, mai în față sau mai în fund, făcea prestigiul intelectual și moral al elevului, locul ocupat de el în spațiu corespunzând exact clasificării sale.⁷

Sobald der Lehrer Roth den Klassenraum betrat, wurde Lucian von dem tief empörten, rothaarigen, sommersprossigen Schüler verklagt, ihm den Platz weggenommen zu haben:

Herr Lehrer Roth vine spre mine, mă prinde de sfârcul urechii, într-un fel ce arăta multă obișnuință, parcă ar fi voit să mi-l sfarme, și mă duce până în fundul clasei. Cu aceasta izbuti așadar să ocup tocmai ultimul loc în sală. Umilitoarea întâmplare îmi dete mult de gândit.

⁶ Ebd., S. 43.

⁷ Ebd., S. 44.

Se trezea în mine, în chip surprinzător chiar pentru mine, mândria. Și am înțeles un lucru. Am înțeles că acum începea școala adevărată.⁸

Diese Zumutung löste beim Lehrer Roth Missachtung seinem neuen Schüler gegenüber aus, denn er weigerte sich, ihn anfangs zu prüfen und wich dessen Blick. Doch der Schüler Blaga wartete mit Geduld, Mühe und Fleiß auf eine bessere Konjunktur.

Nach nur drei Wochen wurde Lucian Blaga durch Ausdauer, Arbeitskraft und Fleiß in Lesen, Schreiben und Rechnen Klassenbester und rückte allmählich bis in die erste Bank vor:

Într-o după-amiază norocul se dezlănțui și luai cu asalt două bănci. În curs de trei săptămâni, mâncând distanțele și înghițind fronturile, ajung întâiul în clasă. Acolo m-am baricadat cu ceea ce îmi da o hărnicie treaz susținută și nu m-a mai clătinat nimenea tot anul. Eram punctul imobil, în timp ce în restul clasei, în fiecare oră, și mai ales la ora de aritmetică, forfotea o adevărată migrațiune a popoarelor.⁹

4. Die deutsche Sprache und Schrift

Zugang zur deutschen Literatur und Sprache hatte Lucian Blaga bereits in seinem Elternhaus:

Pe Tata eu nu l-am pomenit decât ca pe un pasionat om al cărții. [...] Aproape ziua întreagă el citea. [...] Era cuprins de obicei de cărți nemțești, ce și la procura de la profesorii saxoni de la gimnaziul din Sebeș, [...] căci pe vremuri fusese și el elev al gimnaziului sășesc din Sebeș și-l mânau într-acolo amintirile. Mai păstra în bibliotecă poeziile lui Schiller, un volum ce-l luase cândva ca premiu, purtând pe întâia pagină un elogiu caligrafic și semnătura barocă a directorului. Clasele superioare ale liceului Tata le-a urmat la Bruckental, la Sibiu, unde, pentru a câștiga timp, a ars etapele, consumând într-un singur an trei clase și bacalaureatul. În curs de două-trei generații s-a înfripat astfel la noi în casă o anume tradiție de cultură germană.¹⁰

⁸ Ebd., S. 44 f.

⁹ Ebd., S. 45.

¹⁰ Ebd., S. 19.

Als der Erstklässler Blaga in die Schule kam, konnte er, wie viele andere Rumänen, kein Deutsch. Man ging davon aus, wie es die Vorgänger geschafft haben, wird man es selber auch schaffen. Wie alles Neue, bereitete auch ihm anfangs die deutsche Sprache Schwierigkeiten; „limba aceasta nouă, aspră și rece“¹¹ (diese neue, rauhe und kalte Sprache), wie er sie selbst bezeichnet. Durch Beharrlichkeit und Wissensdrang gelang es ihm, der deutschen Sprache mächtig zu werden:

Mă căzneau să culeg cu năvoadele luării-aminte câte-o fărâmitură din limba aceasta. [...] Răsfoiam prin abecedar și încercam să descifrez cuvintele ce ascundeau, pentru mine, tot atâtea enigme. Nu era ușor. Dar pentru început ni se acorda un avantaj: noi, românii, nu eram obligați să vorbim. Am pus totuși gând să iau concurența cu toată clasa. Îmi potriveam urechea la sunetul nou, făcând ore de-a rândul deprinderi de citit cu glas tare acasă.¹²

Der Rhythmus der Schillerschen Balladen übte eine besondere Anziehungskraft auf den Neuankömmling aus.

Îmi plăcea să ascult cadențele baladești, închegate în strofe de-o desăvârșire ritmică ce mulțumea timpanul cel mai pretențios, și rețineam, chiar fără s-o fi dorit cu tot dinadinsul, crâmpie vag înțelese din *Cocorii lui Ibicus* sau din *Cântecul clopotului*.¹³

Die zierliche gotische Schrift verglich er mit seinen langen, dünnen Fingern.

„La scrierea literelor gotice ce semănau cu degetele mele lungi și subțiri, nu eram lipsit de îndemânare. Iar aritmetica îmi apărea ca un ținut de care nu eram străin și pentru a cărui deplină luare în stăpânire trebuia să-mi însușesc doar o seamă de expresii.“

Nur ein einziges Unterrichtsfach bereitete ihm Schwierigkeiten.

¹¹ Ebd., S. 45.

¹² Ebd., S. 45.

¹³ Ebd., S. 48.

La o singură materie șchiopătam: la limba maghiară. Prin această materie, nu umbla însă mai drept nici Dascălul, încât și aici ne întâlneam pe un teren unde el era dispus îngăduințelor celor mai surzătoare.¹⁴

5. Das Schulpersonal

Dank der Ausbildung und der Strenge hatten das Gymnasium und die hier tätigen Lehrer einen sehr guten Ruf:

Învățătorii și profesorii chemați să facă educația băieților erau, cei mai mulți, fețe umblate pe la universitățile din Germania. Nu era nici o mirare că înlăuntrul școlii stăpânea un pronunțat spirit schillerian. Eram încă foarte la început, adică numai în clasa întâi primară, dar puteam să-mi însușesc câte ceva din acest spirit.¹⁵

Außer an den Lehrer Roth erinnert sich Blaga in seiner *Chronik und Lied der Lebenszeiten* auch an Professor Hans Wolf,

cel mai luminat dascăl, din a cărui artă educativă m-am împărtășit cât am urmat școala primară germană din Sebeș. [...] I-am fost elev în clasa a IV-a. Wolf își trecuse licența la o universitate germană, era deci profesor.¹⁶

Wolf erkannte die intellektuelle Begabung seines Schülers bereits früh und es war für ihn eine Genugtuung, Blagas schriftliche Klassenarbeiten vor der gesamten Klasse zu besprechen. Er hielt ihn für den besten Schüler der Lehranstalt.

Se interesa de aproape de dezvoltarea mea. Îmi da ghies să învăț bine limba germană. Îmi analiza în clasă, cu satisfacție, lucrările scrise. La aceste lucrări mai colabora și Tata, dar contribuțiile lui mă pricepeam să le camuflez în dosul unor neîndemănări voite.¹⁷

¹⁴ Ebd., S. 78.

¹⁵ Ebd., S. 57 f.

¹⁶ Ebd., S. 77.

¹⁷ Ebd., S. 77 f.

Obwohl der Lehrer Hans Wolf den Ruf eines „Wallachenfressers“ hatte, zeigte er dem Schüler Blaga gegenüber eine besondere Sympathie und Wertschätzung:

Printre elevii români ai școlii, Wolf avea temuta faimă a unui „mâncător de valahi“. Nu știu cum a izbutit să-și creeze legenda. Dascălul era, ce-i drept, sever. Antipatiile ce i se atribuiu eu nu le prea găseam, sau oricum numai filtrate printr-un perfect spirit de echitate. Față de mine dascălul manifesta o simpatie deosebită. Mi-o servea însă în doze omeopatică, încât nici un moment nu m-aș fi încumetat să abuzez sau să fac pe răsfățatul.¹⁸

6. Die Schule

Das Schulgebäude war und ist Teil eines massiven Gebäudekomplexes, dessen Kern die Kirche bildet mit ihren unterschiedlichen zwei Bauteilen, im romanischen und gotischen Stil errichtet und dem eidechsenartig bedeckten, von vier Kleintürmen flankierten, stolzen Turm:

Localul școlii făcea parte dintr-un splendid ansamblu de clădiri roase de vremi. Miezul îngrămădirii îl alcătuiu străvechea biserică succesiv clădită din părți, una în stil romanic, a doua în stil gotic, de înălțimi foarte inegale, dar frumos răzbunate de-un turn mândru, cu vârf ascuțit, jucăuș, flancat de alte patru minuscule turnulețe. Ne minunam în fața vitraliilor ogivale, cu răsfrângeri multicolore, și a porților pline de inscripții în graiul latinesc al umaniștilor. Intram, noi, copiii, uneori și în naos, ca să ascultăm sunetele de orgă și înălțarea la cer a sufletelor protestante! De obicei așteptam însă aici numai să se deschidă poarta școlii, aproape în fiecare dimineață, dar mai ales în diminețile brumate, când rezemați de ziduri ne puteam încălzi la părerea unui soare ce suferea de anemie pernicioasă.¹⁹

Obwohl ihm das Lernen keine Schwierigkeiten bereitete, konnte er die Schule mit seinem Herzen niemals vereinbaren. Nicht

¹⁸ Ebd., S. 77.

¹⁹ Ebd., S. 57.

die Schularbeit schreckte ihn ab, sondern ihre Monotonie, „das namenlose, endlose, bodenlose, fade Einerlei der Wochen.“²⁰

Cartea nu-mi punea piedici, și norocul îmi cânta în strună. Totuși școala îmi rămânea pe dinafară, neîndrăgită. De altminterea, niciodată școala și inima n-aveau să se întâlnească. Nu, niciodată! Starea de școlar o simțeam înlănțuitoare și apăsătoare, de multe ori ca un urât să-ți chemi moartea.²¹

Nachdem Lucian Blaga 1906 vier Klassen im deutschen Gymnasium in Mühlbach absolvierte, wurde er zusammen mit seinem Bruder Liciniu in das rumänische Gymnasium „Andrei Șaguna“ in Kronstadt eingeschrieben, wo der Onkel Iosif Blaga, Philosophielehrer und ihr ältester Bruder Liviu Mathematik-lehrer waren:

1906, ajun de septembrie. O seară mohorâtă cobora să țină isonul unei despărțiri și unei plecări. Cei ce plecau eram eu și cu Liciniu, cei ce rămâneau erau părinții și ceilalți. Plecam din Lancrăm la Vințu de Jos, de unde urma să luăm trenul spre Brașov. Părinții se învoiseră să ne înscriem la liceul Șaguna: eu, care rotunjisem 11 ani, în clasa I; fratele meu, care împlinea 15, în clasa a V-a.²²

Für Lucian Blaga begann in Kronstadt ein neuer Lebensabschnitt, doch die Gefühle bei der Trennung von seinem Elternhaus blieben die gleichen, wie jenede einstigen Neuankömmlings im Gymnasium zu Mühlbach:

Un simțământ de neagră înstrăinare mă luă în stăpânire. Mi se părea că nu mai sunt eu, ci altul. Mă năpădea o jale de neînduplecat pe la inimă, pe la tâmpile, prin ochi, și se alegea nod în gât. Mă vedeam părăsit. N-am să mai văd pe Mama și pe Tata un an întreg. Ce leac voi găsi acestui gol? Mă simțeam destrămat prin toată depărtarea, între locul unde stam și locul de unde pornisem. Și plângeam monoton și lung, și nimenea nu mai putea să mă liniștească. Servitoarea

²⁰ Blaga übersetzt von Pastior (1968), S. 47.

²¹ Ebd., S. 47 f.

²² Ebd., S. 78 f.

își arăta, fără înconjur, părerea că m-a deochiat cineva. Am acceptat și eu această explicație și am băut apa în care fata stinsese un cărbune. În cele din urmă, de ce nu ? Mă deochiasse spațiul și timpul! Și paharul de apă mi s-a dat ca să mă pot iarăși aduna din atâta drum și din atâta văzduh, și să sosesc de-a binelea unde sosisem.²³

7. Fazit

Lucian Blaga wurde 1937 Mitglied der Rumänischen Akademie und 1938 zum Professor für Kulturphilosophie an der Klausenburger Universität „König Ferdinand“ ernannt. Nach dem Zweiten Wiener Schiedsspruch kommt er nach Hermannstadt (1940–1946), wo er Dozent an der Philologischen und Philosophischen Fakultät wird und den *Hermannstädter Literaturkreis* (rum. *Cercul literar de la Sibiu*) gründet.

1948 wird er aufgrund seiner Kritik gegenüber dem damaligen Regime aus dem öffentlichen Leben (Universität und Akademie) ausgeschlossen und darf nur noch Übersetzungen veröffentlichen. 1956 wird er für den Literatur-Nobelpreis nominiert, doch die kommunistische Regierung protestierte gegen seine Nominierung. Lucian Blaga starb am 6. Mai 1961 als verbotener Autor in Klausenburg und wurde an seinem 66. Geburtstag in seinem Heimatort Lančräm beigesetzt.

Die Zentralbibliothek in Klausenburg trägt seit 1990 und die Universität in Hermannstadt seit 1995 seinen Namen. „Lucian Blaga“ heißen in Mühlbach die Hauptstraße und das dortige Gymnasium. Alljährlich wird dem Dichter Anfang Mai in Mühlbach und in Lančräm mit dem Kultur-Festival „Lucian Blaga“ gedacht.

Hronicul și cântecul vârstelor lässt nicht nur den melancholischen, fesselnden, humorvollen Autobiografen erkennen, sondern auch den hervorragenden Dichter und Philosophen, der Lucian Blaga schon immer war.

²³ Ebd., S. 81.

Vulturul ce rotește sus / va fi atunci de mult apus. / Lângă Sibiu,
lângă Sibiu, prin lunci / numai stejarii vor mai fi și-atunci. / Mai
aminti-mă-va un trecător / vreunui străin, sub ceasul lor? / Nu cred
să mă vestească cineva / căci basmul ar începe-așa: / Pe-aici umbla
și el și se-ntorcea mereu, / contemporan cu fluturii, cu Dumnezeu.²⁴

Literatur

Primärliteratur

Blaga, Lucian: *Hronicul și cântecul vârstelor*. Ausgabe von Dorli Blaga. București 2018.

Blaga, Lucian: *Chronik und Lied der Lebenszeiten*. Mit einem Vorwort von George Ivașcu, in der Übersetzung von Oskar Pastior. Bukarest 1968.

Blaga, Lucian: *Opera poetică*. Ediție îngrijită de George Gană și Dorli Blaga. București 1995.

Sekundärliteratur

Kroner, Michael: Rumänischer Sprachunterricht und rumänische Schüler in den siebenbürgisch-sächsischen Schulen vor 1918. In: Kroner, Michael (Hg.): *Interferenzen*. Cluj-Napoca 1973, S. 141-165.

²⁴ *Cântec pentru anul 2000*. Aus: *Nebănuitele trepte, versuri nouă* (1943). In: Blaga, Lucian: *Opera poetică*. Ediție îngrijită de George Gană și Dorli Blaga. București 1995, S. 267.

Anhang

Abb. 1: Schulgebäude in Mühlbach (Fassade mit Spruch)²⁵

Abb. 2: Das Haus, in dem Blaga als Schüler im Quartier gewohnt hat²⁶

²⁵ Eigene Aufnahme vom 15.08.2019.

²⁶ Eigene Aufnahme vom 15.08.2019.

Abb. 3: Blagas Elternhaus in Lan crăm²⁷

²⁷ Eigene Aufnahme vom 15.08.2019.